

© Çeviren, Okan TAŞDELEN, AİHM Eski B Hukukçusu, Bireysel Başvuru Uygulamacısı, @O_TSDLN, Eylül 2023. [Daha önce Patreon sayfamda “<https://www.patreon.com/posts/87606723>” yayımlanmıştır] Bu özet çeviriyi yayımlama izni, HUDOC’a konulması için verilmiştir. Çevirmene atıfta bulunmak kaydıyla alıntılanabilir.

© Translated by Okan TAŞDELEN, Former B Lawyer of the ECtHR, Individual Application Practitioner, @O_TSDLN, September 2023. [Already published on my Patreon page “<https://www.patreon.com/posts/87606723>”] Permission to re-publish this summary translation has been granted for the purpose of its inclusion in HUDOC. It may be reproduced with a reference to the translator.

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SVETOVA VE DİĞERLERİ/RUSYA¹

(Başvuru No. [54714/17](#), 24/01/2023)

Bu, 05 Mayıs 2023 tarihinde, Mahkeme İç Tüzüğü’nün 81. maddesi uyarınca düzeltilmiş versiyonudur.

M. 8 • Özel hayat • Konut • Gazetecinin konutunun haksız aranması ve kişisel eşyalarına ayırım gözetmeksizin el konulması • Kapsam olarak aşırı geniş ve üçüncü kişiler hakkındaki alakasız bir ceza davasıyla alakalı verilen bir arama kararı temelindeki tedbirler

M. 10 • Basın ifade özgürlüğüne orantısız müdahale oluşturan, elektronik veri depolama aygıtlarının aranması ve bunlara el konulması

M. 13 (+ M. 8) • Ulusal mahkemelerin, arama kararının hukukiliği ve icrasına ilişkin başvurunun şikâyetlerini dikkate almaktaki etkili başvuru yolunu reddeden kusuru

GİRİŞ

1. Dava, başvuruçuların konutundaki haksız arama ve kişisel eşyalarına ayırım gözetmeksizin el konulmasına ilişkin olarak Sözleşme’nin 8. maddesi altındaki şikâyetleri ilgilendirmektedir. Bayan Svetova, yukarıdaki tedbirlerin Sözleşme’nin 10.

* Çeviren: Okan TAŞDELEN, AİHM Eski B Hukukçusu, @O_TSDLN.

¹ Resmi dildeki karar için bkz. “<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-222654>” Ç.N.

maddesi altındaki gazetecilik özgürlüğünün ihlali anlamına geldiğinden de şikâyet etmiştir.

USUL

4. Başvurucu Viktor Dzyadko, 15 Ekim 2020 tarihinde, ölmüş; kızı, onun yerine yargılamayı sürdürme isteğini belirtmiştir.

7. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, Avrupa Konseyi Statüsü'nün 8. maddesi uyarınca başlatılan usul kapsamında, o vesileyle Rusya Federasyonu'nun 16 Mart 2022 tarihi itibarıyla Avrupa Konseyi üyeliğinin sonlandığı CM/Res(2022) sayılı kararı almıştır.

8. Mahkeme Genel Kurulu, 22 Mart 2022 tarihinde toplanmış ve Rusya Federasyonu'nun 16 Eylül 2022 tarihinde Yüksek Sözleşmeci Taraf olmasının sonlanacağına karar vermiştir².

9. Hükûmet, davanın esasına dair görüş bildirmemiş ve uzatma talep etmemiş; başvuruçuların yazılı görüşlerine ve tazminat görüşlerine de bir cevap vermemiştir.

10. Mahkeme Genel Kurulu, 05 Eylül 2022 tarihinde, Rusya Federasyonu adına seçilen yargıçlık görevinin 16 Eylül 2022'den sonra sonlanacağını resmen dikkate almıştır. Sonuç itibarıyla bu, Rusya Federasyonu'nun davalı devlet olduğu davaların değerlendirilmesine katılabilmeye ehil, geçerli bir geçici (*ad hoc*) yargıçlar listesinin artık olmadığı sonucuna yol açmıştır.

12. Daire Başkanı, Mahkeme İç Tüzüğü'nün 29/2 (b) maddesini kıyasen uygulayarak kompozisyonun üyeleri arasından bir geçici yargıç atamaya karar vermiştir.

OLAYLAR

14. Birinci başvuruçucu Zoya Svetova, insan hakları aktivisti ve gazetecidir. Ailesinin mensupları olan diğer başvuruçular da gazeteci ve aktivisttir.

15. Birinci başvuruçucu, bir gazeteci olarak, daha önceden Rusya'nın en zengin iş adamlarından biri olan Bay Khodorkovskiy tarafından kurulmuş, kâr amacı gütmeyen bir kuruluş olan Açık Rusya Vakfı'yla iş birliğinde bulunmuştur. Açık Rusya Vakfı, Rus toplumunda demokratik değerleri teşvik etmek için kurulmuştur (bkz. *Khodorkovskiy/Rusya*, No. [5829/04](#), §§ 7-9, 31 Mayıs 2011; *Khodorkovskiy ve Lebedev/Rusya*, No. [11082/06](#) ve [13772/05](#), §§ 24-27, 25 Temmuz 2013).

² Rusya Federasyonunun Avrupa Konseyi Üyeliğinin Sonlanmasının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 58. Maddesinin Işığında Sonuçları Hakkında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Kararı (İngilizce) için bkz.

“https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Resolution_ECHR_cessation_membership_Russia_CoE_EN_G” Ç.N.

16. 2003 yılında Bay Khodorkovkiy ve iş ortaklarının mali ilişkilerine yönelik ceza soruşturması başlatılmıştır. O ve diğer bir kişi sonrasında, bu soruşturma kapsamında mahkûm edilmişlerdir. Başvurucular, hiçbir sıfatla bu soruşturmaya dahil edilmemişlerdir.

17. Moskova'daki Basmanny Yerel Mahkemesi, 18 Ocak 2017 tarihinde, başvurucuların konutunun aranması kararı vermiştir.

18. Polis, 28 Şubat 2017 tarihinde, konutta arama yapmıştır. Bununla birlikte, kendilerini tanıtmamışlar, kimliklerini göstermemişler, başvurucuların arama kararını okumalarına izin vermeyi ve avukatları gelene kadar aramayı ertelemeyi kabul etmemişlerdir. Arama tutanağından, aramanın amacının başvurucuların Bay Khodorkovkiy de dahil olmak üzere bazı denizaşırı şirketlerden aldıkları paralara ilişkin bilgi içeren belgeleri bulmak ve bunlara el koymak olduğu anlaşılmaktadır.

19. Arama sırasında, e-book, cep telefonu, flaş bellekler, CD'leri de kapsayan kişisel eşyalarına el konulmuştur. Soruşturma memuru, gazetecilik işi için yapılan mülakatları ve diğer gazetecilik materyallerini içeren Bayan Svetova'nın bilgisayarındaki bilgileri de indirmiştir.

20. Basmanny Yerel Mahkemesi, itiraz ve temyiz üzerine sırasıyla 03 Mayıs 2017 ve 09 Ağustos 2017 tarihinde onanan 09 Mart 2017 tarihli kararıyla başvurucuların arama ve el koyma işlemlerine ilişkin şikâyetlerini incelemeyi reddetmiştir. Yerel Mahkeme, aramanın yasal temeli ve gerekçesinin, ancak ceza kovuşturması aşamasında yargılama mahkemesi tarafından incelenebileceğine hükmetmiştir.

HUKUK

I. ÖN MESELELER

A. Mahkemenin Davayı Ele Alma Yetkisinin Olup Olmadığı

24. Mahkemenin yargı yetkisi, belirli bir davada tarafların beyanlarıyla değil de Sözleşme'nin kendisi, hususiyle 32. madde tarafından belirlendiğinden; sadece savunmanın yokluğu, bu yargı yetkisini genişletememektedir (bkz. *Blečić/Hırvatistan* [BD], No. [59532/00](#), § 67, AİHM 2006-III). Mahkeme, önüne getirilen herhangi bir davada yargı yetkisinin olduğuna kanaat getirmelidir ve bu itibarla, yargı yetkisi meselesini gerekirse kendiliğinden yargılamanın her aşamasında incelemeye mecburdur (bkz. *Mocanu ve Diğerleri/Romanya* [BD], No. [10865/09](#) ve diğer 2 başvuru, § 201, AİHM 2014 (alıntılar)).

26. Sözleşme'nin 58. maddenin metninden ve daha özelde ikinci ve üçüncü paragraflardan, Avrupa Konseyine taraf olması sonlanan bir devletin, Sözleşme'ye taraf olmasının sonlandığı tarihten önce o devlet tarafından yerine getirilen herhangi bir

eyleme ilişkili olarak Sözleşme altındaki sorumluluklarından kurtulmadığı ortaya çıkmaktadır.

27. Sözleşme'nin 58. maddesinin bu yorumu, Mahkeme Genel Kurulunun 22 Mart 2022 tarihli kararıyla da teyit edilmiştir.

28. Mevcut davada, başvuruçular tarafından iddia edilen Sözleşme ihlallerine yol açan olaylar, 16 Eylül 2022 tarihinden önce gerçekleşmiştir. Mahkeme dolayısıyla, bunları ele alma yetkisine sahiptir.

B. Hükûmetin Yargılamaya Katılmaktaki Kusurunun Sonuçları

29. Davalı Hükûmet, böyle yapması talep edildiğinde yazılı görüşlerini sunmakta kusur göstererek başvurunun incelemesine daha fazla katılmaktan imtina etme niyetini göstermiştir. Bununla birlikte Sözleşme, devletlerin başvuruların düzgün ve etkili incelemesini mümkün kılacak gerekli bütün olanakları sağlamalarını zorunlu kılmaktadır (Sözleşme'nin 34 ve 38. maddeleri bağlamındaki ilgili ilkelerin özeti için bkz. *Gürcistan/Rusya (I)* [BD], No. [13255/07](#), § 99, AİHM 2014 (alıntılar); *Carter/Rusya*, No. 20914/07, §§ 92-94, 21 Eylül 2021). Mahkeme İç Tüzüğü'nün 44A maddesi, tarafların Mahkemeye iş birliği yapma yükümlülüğünün bulunduğunu öngörmektedir.

30. Delilleri değerlendirirken Mahkeme, “makul şüphenin ötesinde” ispat kriterini benimsemiştir; ispat yükünün dağılımı, doğası gereği olayların özelliklerinin, bulunulan iddiaların niteliğinin ve söz konusu Sözleşme hakkının yanı sıra tarafların tutumuna bağlı kalmaktadır (genel ilkeler için bkz. *Gürcistan/Rusya (I)*, yukarıda anılan, §§ 93-95 ve 138; *Abu Zubaydah/Litvanya*, No. [46454/11](#), §§ 480-483, 31 Mayıs 2018). Mahkeme İç Tüzüğü'nün 44C/2 maddesi uyarınca, “davalı bir Sözleşmecî Tarafın yargılamaya etkin şekilde katılmaktaki kusuru ya da bunu reddetmesi, Dairenin başvurunun incelemesine devam etmemesi için tek başına bir neden teşkil etmemektedir.” Bu kayıt, bir tarafın tek yanlı olarak yargılamanın yürütülmesini geciktirmesini veya engellemesini imkânsız kılarak Mahkeme için bir yetki hükmü işlevi görmektedir. Bir devletin yargılamanın en azından bazı aşamalarına katılmadığı bir durum, bir başvurunun incelemesini yürütmekten geçmiştir Mahkemeyi alıkoymamıştır. Mahkeme, davalı Hükûmetin yeterli bir gerekçenin yokluğunda dilekçelerini sunmaktaki ya da duruşmaya katılmaktaki kusurunu, müdahil olma hakkından vazgeçme olarak değerlendirmiştir. Böyle bir vazgeçme karşısında davanın incelemesine devam etmenin, adaletin iyi idaresiyle tutarlı olduğuna kanaat getirmiştir (bkz. *Kıbrıs/Türkiye* [BD], No. [25781/94](#), §§ 10-12, AİHM 2001-IV; *Danimarka, Norveç ve İsviçre/Yunanistan*, No. [4448/70](#), 16 Temmuz 1970 tarihli Komisyon kararı). Mahkeme, uygun gördüğünde, bir tarafın yargılamaya etkin şekilde katılmaktaki kusurundan veya bunu reddetmesinden böyle anlamlar çıkarabilir (bkz. Mahkeme İç Tüzüğü'nün 44C/1 Maddesi). Davalı devletin yargılamaya etkin şekilde katılmaktaki kusuru aynı zamanda, direkt olarak başvuruçuların iddialarının

kabulüne neden olmamalı ve Mahkeme, iddianın olgusal olarak ve hukuken sağlam olduğuna mevcut delillerle ikna olmalıdır (karşılaştırma için bkz. *Kıbrıs/Türkiye*'de, yukarıda anılan, § 58 ve davalı hükûmetlerden birinin yalnızca yargı yetkisi meselesi hakkında görüşlerini sunduğu *Mangîr ve Diğerleri/Moldova Cumhuriyeti ve Rusya*'da, No. [50157/06](#), §§ 47-60, 17 Temmuz 2018, benimsenen yaklaşım).

31. Bir Sözleşmeci Tarafın Avrupa Konseyi üyeliğinin sonlanması, onu Sözleşme organlarıyla iş birliği yapma yükümlülüğünden kurtarmamaktadır. Davalı devletin Sözleşme'ye taraf devlet olmayı sonlandırdığı tarihten önce gerçekleştirmeleri kaydıyla; bu yükümlülük, Sözleşme'nin ihlalini oluşturabilecek eylemlerden veya ihmallerden ortaya çıkan başvuruları ele almaya Mahkeme yetkili bulunduğu sürece devam etmektedir. Mevcut davada başvurunun şikâyet ettiği olaylar, 16 Eylül 2022 tarihinden önce gerçekleştiğinden ve Mahkeme, başvuruyu ele almaya yetkili olduğundan; davalı devletin yargılamaya katılmaktaki kusuru, onun incelenmesine bir engel oluşturamaz.

C. Bay Viktor Dzyadko Bakımından Usulü Haleflik

29. Mahkeme daha önceden, özel hayata veya aile hayatına, konuta veya yazışmaya saygı hakkının ihlali iddialarına ilişkin davalarda ölen bir başvurunun akrabalarının başvuruyu sürdürme hakkını tanımıştır (bkz., içeriğindeki diğer atıflarla birlikte, *Misan/Rusya*, No. [4261/04](#), § 30, 02 Ekim 2014). Mahkeme, bu yaklaşımı uygulayarak Bayan Anna Dzyadko'nun ölen babası tarafından yapılan başvuruyu takip edebileceğini kabul etmektedir.

II. SÖZLEŞME'NİN 8, 10 ve 13. MADDELERİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI

34. Başvurucular, konutlarının aranmasının ve şahsi eşyalarına el konulmasının tek başına ya da ellerinde etkili başvuru yollarının olmaması nedeniyle 13. maddeyle birlikte Sözleşme'nin 8. maddesinin ihlalini oluşturduğundan şikâyet etmişlerdir. Başvurucu Svetova, gazetecilik işine yönelik arama ve el koymanın Sözleşme'nin 10. maddesini ihlal ettiğinden de şikâyetçi olmuştur.

37. Başvurucuların dairesinin aranması ve şahsi eşyalarına el konulması özel hayata ve konuta saygı haklarına müdahale oluşturmaktadır (bkz., içeriğindeki diğer atıflarla birlikte, *Avaz Zeynalov/Azərbaycan*, No. [37816/12](#) ve [25260/14](#), § 78, 22 Nisan 2021).

38. Başvuruculara arama kararının bir örneği verilmemiş; ancak onu kabaca okumalarına izin verilmiş ve Rus mahkemeleri, kararın verilmesinin altında yatan gerekçelerin yargısal denetimini gerçekleştirmeyi reddetmiştir. Ayrıca davalı Hükûmet, yargılamaya katılmamayı ve savunmasında herhangi bir belge veya görüşü sunmamayı tercih etmiştir. Mahkeme dolayısıyla, başvuruyu, delillerle desteklendiği yerlerde ve dava dosyasındaki

diğer deliller farklı bir sonuca götürmedikçe doğru varsayılacak başvurunun beyanları temelinde inceleyecektir.

39. Mahkeme, başvurucuların herhangi bir cezai suçla veya yasa dışı faaliyetle suçlandıklarına ya da bunlardan şüphelenildiğine dair hiçbir emare tespit etmemiştir. Konutları, başvurucuların herhangi bir usulü sıfat taşımadıkları, üçüncü kişiler hakkındaki bir ceza davasıyla bağlantılı aranmıştır. Arama kararının bir örneğinin ve ulusal mahkemelerin tespitlerinin yokluğunda Mahkeme, kararın başvurucuların dairesinde herhangi bir cezai faaliyete işaret edecek herhangi bir maddenin bulunacağına dair makul bir şüpheye dayandırıldığına kanaat getirememektedir (karşılaştırma için bkz. *Misan/Rusya*, yukarıda anılan, §§ 56-57). Arama tutanağında belirtilen, arama kararının dilini yansıtıyor görülen gerekçeler, başvurucular ile üçüncü kişiler hakkındaki ceza davası arasında herhangi bir olası bağlantıya işaret etmediklerinden “ilgili” veya “yeterli” kabul edilemez.

40. Arama kararı, üçüncü kişiler hakkında ceza davası açılmasından on dört yıl sonra verilmiş ve verilmesinden kırk gün sonra uygulanmıştır. Böylesine geniş bir zaman aralığı, herhangi bir açıklamanın yokluğunda, onun soruşturmaya faydalılığını şüpheli hale getirmektedir.

41. Mahkeme, önceki Rus davalarında, onları uygulayan makama aramanın kapsamını belirlemede sınırsız bir takdir yetkisi verdiği için arama kararlarının muğlaklığının ve aşırı geniş ifadelerinin 8. madde ihlali tespitinin belirleyici unsuru olduğunu gözlemektedir (bkz. *Aleksanyan/Rusya*, No. [46468/06](#), § 216, 22 Aralık 2008; *Kolesnichenko/Rusya*, No. [19856/04](#), § 33, 09 Nisan 2009; *Misan/Rusya*, yukarıda anılan, § 60).

42. Mevcut olayda, arama kararının dilini yansıtıyor görünen arama tutanağı, aramanın amacının birkaç deniz aşırı şirketlerin sahiplerinden alınan mali yardımlara dair bilgi içeren herhangi bir belgeyi bulmak ve ona el koymak olduğuna işaret etmektedir. Ceza kovuşturmasının aşırı geniş zaman aralığının ve herhangi bir cezai davranıştan dolayı başvuruculardan şüphelenilmemiş olmasının ışığında Mahkeme, bunların, hangi madde ve belgelerin el konulacağına belirlemede polise sınırsız bir takdir yetkisi veren genel ve geniş ifadeler olduğunu değerlendirmektedir (karşılaştırma için bkz. *Misan/Rusya*, yukarıda anılan, § 61). Aşırı geniş bu kapsam temelinde, soruşturmacılar, başvuruculara ait çok sayıda şahsi öğeyi götürmüşlerdir. Ayrım gözetmeyen böyle bir el koyma, “demokratik bir toplamda gerekli” görülemez.

43. Yukarıdaki mülahazalar, Mahkemenin müdahalenin Sözleşme’nin 8/2 maddesinin şartlarına uymadığı sonucuna varmasını sağlamaya yeterlidir.

44. Arama ve el koymaların amacı, Bayan Svetova’nın gazetecilik kaynaklarını ortaya çıkarmak olmasa dahi; ifadelerin belirsizliği ve aramanın kapsamını belirlemedeki

sınırsız takdir yetkisi, bu olasılığı hariçte bırakmayacak kadar genişti. Bu nedenle, Bayan Svetova'nın gazetecilik ifade özgürlüğüne bir müdahale oluşturmuştu, orantısızdı ve "demokratik bir toplumda gerekli" değildi (bkz. *Avaz Zeynalov/Azerbaycan*, yukarıda anılan, § 104; içeriğinde daha fazla atıflarla birlikte, *Sergey Sorokin/Rusya*, No. [52808/09](#), §§ 62-64, 30 Ağustos 2022).

45. Son olarak Rus mahkemeleri, başvuruçuların arama ve el koyma tedbirlerinin hukukiliğine ve tarzına ilişkin şikâyetlerini değerlendirmeyi reddetmiştir. Ancak bunun, başvuruçuların yakınmalarının etkili incelenmesinin inkârı sonucu olmuştur. Başvuruçuların, Sözleşme'nin 13. maddesince gerekli kılınan etkili bir başvuru yolundan mahrum bırakıldıkları ortaya çıkmaktadır.

46. Dolayısıyla, bütün başvuruçular bakımından tek başına ve 13. maddeyle ilişkili biçimde Sözleşme'nin 8. maddesinin ihlali ve Bayan Svetova bakımından Sözleşme'nin 10. maddesinin ihlali söz konusudur.

V. SÖZLEŞME'NİN 41. MADDESİNİN UYGULANMASI

48. Manevi zararlara ilişkin olarak Bayan Svetova 10.000 avro (EUR), Bay Dzyadko 7.000 EUR ve çocuklarından her biri 4.000 EUR talep etmiştir.

49. Mahkeme, talep edilen miktarları başvuruçulara vermeyi makul değerlendirmektedir.